

Het stiefkindje in beeld: natuur- bescherming

Henk Wijkhuisen

Inleiding

Het is een jubileumjaar voor de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, dus er moet vooral een feestrede geschreven worden. Niet te zwartgallig over alle dingen die tegen zaten, maar een loftrompet over wat bereikt is dankzij de inzet van onze club. Probleem is dat terugblikken op een halve eeuw vogelen in Zuid-Kennemerland ongewild uitloopt op weemoed en nostalgie. We hechten als mens nu eenmaal aan het vertrouwde: "Alle veranderingen zijn zelden een verbetering gebleken" zei de conservatief. Hij deed vervolgens een plas en hij bleef zoals hij was. En daarmee is waarschijnlijk de grondhouding van de meeste natuurliefhebbers op papier gezet, op het gevaar af dat dit (weer) leidt tot heftige polemiek in gezaghebbende, regionale tijdschriften. Nu de teneur gezet is, vraagt deze inleiding om enige nuancering.

De beginjaren

Toen de Vogelwerkgroep Haarlem werd opgericht was de bindende factor het genot dat beleefd werd aan vogels kijken. Leuk ging samen met zinvol, dus werd ook onderzoek gedaan. De trekwaarnemingen op de Boulevard bij Bloemendaal aan Zee en de broedvogelinventarisatie in het net geopende Nationale Park De Kennemerduinen gaven zingeving aan een enigszins elitaire hobby. Je werd nog echt geballoteerd om erkend vogelaar te mogen zijn. Er werd nog intensief gefietst en in trekkerstentjes gekampeerd, ongetwijfeld in een knickerbocker. Stuivend duin was nog geen "natuurdoeltype", de Kleine Plevier nog geen "doelsoort", de Kerkuil nog geen gesubsidieerde "rode-lijstsoort" en de "methode Bloem" volstond bij broedvogelinventarisatie. En af en toe kwam er iemand een avondje praten over het wonder van de vogeltrek. Kortom, een hobby om zonder vaatvernaving oud mee te worden.

Het was de tijd dat in de duinzoom bij Bloemendaal nog de Grauwe Klauwier broedde. In maart jodelden in De Kennemerduinen de Wulpen en in mei stoeiden de Kemphanen langs De Liede. Kennelijk was er nog voldoende gevarieerd aanbod aan insecten voor de Grauwe Klauwier. De Wulp broedde in een kaal duin en foerageerde in de Velsbroek. En de

Kemphaan woonde in een nog niet ontwaterd en onbebouwd poldergebied in Haarlem-Oost.

Zo'n kleine vijftig jaar later...

Waar vroeger Kieviten buitelden stapt nu een moderne vogelaar in zijn auto. Hij staat geparkeerd op het woonerf van De Kemphaan, een zijstraat van De Rietkraag. Hij gaat zijn maatje ophalen die in IJmuiden op het Zwarte Mierenvlak woont. Vroeger was daar een prachtig duingebied. Via de mail en het mobieltje werd melding gemaakt van een Noordse Nachtegaal bij Ruigoord. Het is nog vroeg dus kan ook nog een juveniele Ralreiger worden gescoord die in Elburg is gesignaleerd. Bij Ruigoord staan al tientallen mensen met telescopen. De auto wordt in de berm gezet en zo snel mogelijk scharen de vrienden zich bij het gezelschap van cyclopienogen. Digitaal en analoog wordt het beeld vastgelegd. Nu snel door naar Elburg, want vanavond is er een reisverslag met dia's over een vogeltocht van een aantal leden naar de binnenlanden van Oezbekistan. Lijkt wel leuk, want al die lezingen over Galapagos, Spitsbergen en Antarctica hebben we inmiddels wel gehad. Bovendien waren de mannen van plan om hun Airmiles te verzilveren en Centraal-Azië leek een goede bestemming. Kortom, is vogelen nog wel een hobby waar je zonder ritmestoornissen oud mee kan worden?

Het antwoord is natuurlijk "Ja". Vogelen doe je voor je plezier, al is de manier van vogels kijken in een halve eeuw natuurlijk enorm veranderd. En de onderzoekstechnieken zijn (gelukkig) geprofessionaliseerd. Wat overigens ook weer een hoop liefhebbers heeft afgestoten. Maar een ding is altijd hetzelfde gebleven en dat is het consumentisme van de (Haarlemse) vogelaar. Lekker vogels kijken, de natuur in struinen, balen van stookpieten en verloren gebiedjes, maar er vervolgens niks tegen doen.

Natuur beschermen als stiefkind, Ruigoord!

Voor een aantal lezers zal de strekking van dit artikel klinken als een vastzittende naald (voor wie de pick-up nog heeft meegemaakt), maar als je een kwart eeuw aan actieve natuurbescherming in Zuid-Kennemerland doet heb je enig recht van spreken.

Het is altijd een handjevol mensen binnen de Vogelwerkgroep Haarlem en later Zuid-Kennemerland geweest die zich actief heeft ingezet voor acties. Inventariseren, nestkasten controleren, vogels ringen, trek tellen etc. Het is allemaal min of meer zinvol en meten is weten. Gegevens die aangeleverd worden uit het veldwerk zijn van het grootste belang voor natuurbeleid, -beheer en voor allerlei acties. Maar wie kiest voor bestudering van het wonder der natuur, heeft geen zin om zich vast te bijten in dikke, ambtelijke dossiers. Het is evenmin aantrekkelijk om als verga-

dertijger van alles af te moeten lopen, te lobbyen en binnen zes weken een zienswijze in te dienen bij het bevoegd gezag.

Natuur beschermen is meer dan een dagje duinvalleien maaien. Natuur is politiek, natuur is beleid, natuur is wetgeving. Het valt natuurliefhebbers niet te verwijten dat ze geen dossiervreters zijn, maar wel valt ze te verwijten dat er traditioneel weinig draagvlak is binnen de natuurorganisaties (let op het meervoud!) voor natuurbeschermingsactiviteiten. We kopen het af met een lidmaatschap van het Noord-Hollands Landschap en Natuurmonumenten. En zelfs dat is vooral uit eigenbelang vanwege de noodzakelijk toegangskaart tot hun gebieden.

Ruigoord in ongehavende toestand (Lida van den Heuvel).

Het meest pregnante voorbeeld is wel Ruigoord. Dit gebied had zich ontwikkeld tot een natuurgebied van ongekende klasse. Wie heeft er niet genoten van de duizenden (zeldzame) orchideeën, Baardmannetjes en de Noordse Nachtegaal? Toch waren maar enkele vogelaars actief bezig om dit gebied te behouden en stond Evert van Huijssteeden bij de Raad van State in Den Haag alleen te pleiten.

Vogelwerkgroep aan de basis

Ondanks deze negatieve teneur is het toch de Vogelwerkgroep Haarlem geweest die steeds aan de basis stond van het natuurbeschermingswerk in Zuid-Kennemerland. Vanaf 1973 fungeert er een natuurbescher-

mingscommissie en in 1977 werd Trini Heidweiller de eerste natuurbeschermingssecretaris. Hier speelt natuurlijk de tijdgeest een prominente rol.

In de jaren vijftig was er nauwelijks protest tegen de aanleg van infiltratiekanalen in de Amsterdamse Waterleidingenduinen. Tot op de dag van vandaag wordt dit "polderland" zelfs toegejuicht door vogelaars. Vanaf het geruchtmakende rapport van de Club van Rome en het toenemende milieubesef is ook binnen onze club meer bewustwording op gang gekomen. Een tweede infiltratiegebied in Het Kraansvlak bij Overveen werd in 1976 dan ook niet meer gepikt en heeft geleid tot één van de regionale voorlopers van de Stichting Duinbehoud.

Het handjevol activisten binnen de Vogelwerkgroep heeft voortdurend de overige anderhalve activist en een paardenkop bij andere clubjes in de regio geactiveerd en gekatalyseerd. In vrijwel alle grote acties speelden de natuurbeschermers uit de Vogelwerkgroep een prominente rol (o.a. infiltratie Kraansvlak, Hekslootpolder, antipezierjachtlobby, Ruigoord). Ook vanuit de Vogelwerkgroep Haarlem werd in 1986 het startsein gegeven tot de Stichting Zuid-Kennemerland Natuurlijk, waarin momenteel zes organisaties samenwerken op het gebied van natuurbescherming. Kortom, in het land der blinden mogen we in dit jubileumjaar best trots zijn op onze bijdrage aan de regionale natuurbescherming.

De toekomst?

Discussiëren met vogelaars over natuurbekenden en de staat der natuur is je op glad ijs begeben. Voor je het weet zit je in een polemiek, die zwaar onder de gordel kan geraken. Als ik uitga van een referentiebeeld voor een duingebied, dan zie ik in een natuurlijke situatie vochtige valleien en stuivende duinen. In zo'n natuurbekend zitten aanzienlijk minder soorten dan je nu in de duinen kunt scoren. Maar dan wel specifieke duinsoorten, zoals Paapje, Tapuit en in de vochtige valleien weer de Bruine Kiek. Maar dan wel minder Kruisbekken en Buizerden. Ik zou de infiltratiegebieden graag weer dichtschiiven, maar het zand is verkocht. Dus moeten we hier het beste maar uithalen. Dat is realiteit.

Als je kijkt naar het aantal soorten dan gaat het goed met de natuur. Kijk je echter naar specifieke, voor bepaalde habitats karakteristieke soorten, dan gaat het al weer een stuk minder. Het is dus zaak om binnen de natuurbescherming vooral de brede focus van de habitat aan te houden en met een (landschaps)ecologische bril naar onze omgeving te kijken.

Met de inwerkingtreding van de Europese Habitatrichtlijn zullen grote natuurgebieden in onze regio binnen afzienbare termijn wettelijk beschermd zijn. Enkele gebieden zijn al beschermd in het kader van de Natuurbeschermingswet. Het natuurbeleid en de natuurwetgeving zitten stevig in het zadel. Dat geldt ook voor de bescherming van een aantal

soorten. De Zandhagedis staat inmiddels model voor een krachtige wettelijke bescherming. Achteraf hadden we Ruijsdus kunnen redderen met al die beschermde soorten, alleen nam niemand (ook wij niet!!) de al bestaande wettelijke soortbescherming serieus.

De bouwplannen in de duinzoom van landgoed Meer en Berg, de perikelen rond het Kennemerstrand in IJmuiden of de aanleg van een tunnel of brug bij de Hekslootpolder laten zien dat natuurbehoud bij gemeenten en provincie geen natuurlijk gegeven is. Soms lijkt het wel of al die wetgeving vooral bedoeld is om de overheid af te houden van verkeerde handelingen. Maar ook de terreinbeheerders zijn geen sterke speler in het veld. Zwak management en voortdurend navelstaren op reorganisaties hebben in onze regio de belangen van de natuur geen goed gedaan. Clubs als Natuurmonumenten waren op cruciale momenten afwezig en het Noord-Hollands Landschap heeft zich samen met de NV PWN de afgelopen jaren vooral onledig gehouden met reorganisaties. Het gevolg was dat de rechterhand niet meer wist wat de linker aan het doen was. Daarbij komt ook nog een zwak ontwikkelde communicatie met de maatschappelijke omgeving. En dat is geen solide basis voor het beschermen van de natuur!

Typerend is ook de gang van zaken rond het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Daar is men al jaren bezig de samenwerking op poten te zetten en steekt men de meeste tijd in het bezoekerscentrum De Zandwaaijer. Maar zaken die er echt toe doen, namelijk de bedreigingen aan de randen van het park, daarvoor is men nauwelijks thuis. Toch leek bij het afscheid van de voorzitter van het Overlegorgaan, Roel de Wit, alsof er enorm veel tot stand is gebracht en dan vooral dankzij zijn inbreng. Ik ben dan kennelijk blind geweest, want ik heb er weinig van gemerkt en ik zat nog wel jarenlang in een adviescommissie van dit park. Kortom, wil dit park echt meer betekenis krijgen voor het natuurbelang dan is er nog veel werk te verzetten. Nu fungeert het Overlegorgaan vooral als een openbare hangplek voor natuurbeheerders en gemeentebestuurders die hier tegen wil en dank in zitten.

Er is dus nog veel te doen in deze regio, maar dat vraagt om actie en niet om de zoveelste praatklankbordgroep binnen de verraderlijke drassigheid van het poldermodel. Ook in de komende decennia blijft in dit kader een belangrijke plaats ingeruimd voor de natuurbeschermingsactiviteiten van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Uiteraard binnen het samenwerkingsverband van de Stichting Zuid-Kennemerland Natuurlijk. Het gevecht om de schaarse ruimte wordt vooral uitgevochten aan de randen van onze natuurgebieden. Daar dient de prioriteit te liggen en ik heb er alle vertrouwen in dat onze club hierin een belangrijke rol zal blijven vervullen.

Henk Wijkhuisen, Valeriuslaan 24, 1985 EW Driehuizen